

11. Тимочко І. Б. Просвітницько-громадська діяльність православних братств Волині (друга половина XIX – початок XX століття) / Ірина Богданівна Тимочко: Дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. н.: 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Рівне, 2011. – 308 с.
12. Тучемский М. Впечатление очевидца [о народных чтениях в г. Остроге, организованных Братством имени князей Острожских в 1909-1910 гг.] / М. Тучемский // Волынские Епархиальные Ведомости. – 1910. – № 11. – Часть неофициальная. – С. 215-217.
13. Уводский Н. О религиозно-нравственном просвещении народа и о преимущественном значении в этом деле внебогослужебных собеседований пастырей с прихожанами / Н. Уводский // Волынские Епархиальные Ведомости. – 1883. – № 28. – Часть неофициальная. – С. 815-829.
14. Устав Братства имени князей Острожских под покровом преподобного князя Феодора. – Почаев, Типография Почаево-Успенской Лавры, 1909. – 24 с. – Острозький державний історико-культурний заповідник. – НДФ-661.
15. Фіцула М. М. Педагогіка: [Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти] / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Академвидав, 2003. – 528 с.

The article is an attempt to trace and analyze the process of realization of culture-educational traditions in Volyn with the promotion of orthodox brotherhoods, particularly the usage of one of the forms of organizing the orthodox activity – Sunday folk readings and talks.

Key words: *orthodox brotherhoods, spiritual enlightenment, Christian values, Sunday folk readings.*

УДК 37.018.1

Цюра С. Б.*

НОВІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ШКОЛИ І СІМ'Ї: ПРИВАТНА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА В УКРАЇНІ

У статті конкретизовано особливості заснування, діяльності та фінансування сучасної приватної школи у економічно розвинених країнах світу; місце приватної освіти у системах освіти низки країн; практику соціального партнерства школи і держави. Проведено аналіз процесу відновлення приватної школи в Україні та інтерпретацію основних статистичних результатів її діяльності з 1991 по 2011 рік. Узагальнено нормативно-правові та соціальні механізми, що визначають заснування і діяльність приватної школи.

Ключові слова: *приватна освіта; приватна школа в Україні; моделі соціального партнерства сім'ї та школи.*

Історико-педагогічне явище – приватна школа зародилася у світовій практиці одночасно з державною, а іноді й раніше. Стародавня Греція і Рим, Китай та Єгипет – усі відомі нам колиські цивілізації не лише зініціювали розвиток державних шкіл але й створили соціальний простір для розвитку приватного шкільництва. Сучасна приватна школа – це заклад, заснований на кошти державних бюджетів і недержавних організацій, товариств, фондів та інституцій, окремих меценатів. Статус навчального закладу приватна школа отримує завдяки процедурі ліцензування на підставі законодавства конкретної країни чи регіону. Право продовжувати освітню діяльність через систему періодичної акредитації. Сьогодні (дані станом на 01.09.2009) частка приватних шкіл складає: США – 10-13% від загальної кількості шкіл у штаті; Німеччина – всього 5 тисяч шкіл; Нідерланди – 75% загальної кількості шкіл; Нова Зеландія 95% шкіл; Південна Корея – 50% дошкільної та 100% початкової та середньої освіти. [3, с. 70-74]

* © Цюра С. Б., 2012

Практика соціального партнерства держави і школи (незалежно від форми власності) за три тисячоліття мігрувала від моделі двосторонньо вигідних паритетних стосунків до повного підпорядкування школи пануючій ідеології та політичним інтересам. І знову, із розпадом історико-культурних монолітів до більш автономного рівня соціального партнерства.

Діяльність приватної гілки в системі загальноосвітньої школи України мало вивчена. Перші публікації з цього питання з'явилися на початок ХХ ст. У радянський час питання приватної освіти було неактуальним. У міжвоєнний період її аналізували С. Сірополко, Г. Ващенко, І. Ющишин, Я. Чепіга-Зеленкевич. На початку 90-х рр. ХХ ст. приватну школу України у контексті історії розвитку загальноосвітньої досліджувати О. Сухомлинська, Б. Ступарик, І. Курляк. На початок ХХ ст. актуальні проблеми приватної вищої освіти в Україні вивчали В. Астахова, І. Добрянський, С. Медведчук, Я. Романчук, Я. Ханик, І. Якимів тощо. Діяльність приватних загальноосвітніх шкіл що створені в Україні після здобуття нею незалежності, залишається без цілісного теоретичного аналізу.

Метою дослідження є аналіз характерних особливостей функціонування сучасної приватної загальноосвітньої школи в Україні у контексті розвитку нею нових для країни моделей соціального партнерства школи і сім'ї.

Соціальне партнерство школи і сім'ї як досвід складно систематизувати як типовий для визначеного історичного періоду через його виразний суб'єктний і поліваріантний характер. Тому найбільш узагальнена **типологізація соціального партнерства** цих двох соціальних інституцій на основі аналізу їх функцій дозволяє виокремити наступні типи:

- **формальний декларативний** – школа чи інституції, що володіють правом суб'єктної ініціативи періодично заявляють про готовність до взаємодії, однак реалізація функцій конкретної сім'ї і школи відбувається автономно, інколи усупереч одна одній, як результат інтелектуально-вербальний і реальний досвід поведінки дітей істотно відрізняються один від одного;
- **сегрегаційний** – школа і сім'я не розглядають одне одного як соціальних партнерів, а швидше як тимчасових супутників чи перешкоду для виконання власних завдань. Функції реалізуються усупереч одна одній, виконання функцій однієї із сторін пригнічується іншою;
- **інтеграційний** – ініціаторами діалогу виступають окремі суб'єкти, взаємопроникнення будується на підставі взаємовигідного обміну. Позитивний досвід акумулюється і стає підґрунтям для його поширення на ширші кола суб'єктів. Функції соціальних інституцій виконуються більш повно завдяки сприятливому впливу дій іншої інституції, або принаймні відсутності кардинальних протиріч між ними;
- **синергетичний** – школа і сім'я перебувають у процесі діалогу і співпраці, оскільки їх суб'єкти-організатори безпосередньо зацікавлені як у його результатах, так і процесі. Функції соціальних інституцій взаємно підсилюють одна одну, виникає спільне комунікативне середовище.

Сучасна приватна школа України розвивається не в останню чергу і тому, що державна – тривалий час забезпечувала формальний декларативний, сегрегаційний (для України це тривало кілька століть) та, значно меншою мірою, інтеграційний типи соціального партнерства школи та сім'ї. Синергетичний тип соціального партнерства, як вираження ідеального стану взаємодії сім'ї та школи у вихованні дітей – це те, що пропонує приватна школа, у тій чи іншій формі рекламуючи свої освітні послуги.

Практика соціального партнерства – це досвід взаємодії соціальних структур, що саме завдяки режиму узгодження, взаємодії, співпраці оптимізують досягнення власних цілей (не обов'язково спільних). Сучасна сім'я і школа апріорі є соціальними партнерами, оскільки множини їхніх соціальних функцій істотно збігаються, але суть проблеми не у тому наскільки практика соціального партнерства розвиває їх як соціальні інституції, а у тому як, у якому напрямі і наскільки зростає ефективність створеного ними середовища

для розвитку і самореалізації дітей. Про статистично достовірні результати діяльності приватних шкіл говорити зарано, оскільки перші їхні випускники знаходяться лише на початку професійної кар'єри і особистої самореалізації. Наприклад, якщо у рекламних матеріалах престижної київської ліцею "Гранд" (засновник В. Співаковський) міститься інформація про успішність випускників, то не можна не враховувати високий соціальний статус, політичний і фінансовий капітал батьків як стартовий для самореалізації випускника.

Фінансування приватної школи і практика соціального партнерства. Ключовою характеристикою і проблемою діяльності приватної школи є питання її фінансування. Школа, де діти навчаються виключно на кошти, отримані від батьків, чи благодійників, швидше є винятком. Фінансування сучасної приватної школи у економічно розвинених країнах світу має змішаний характер, до нього залучаються як бюджетні кошти так і різного роду державна підтримка у грошовому, і негрошовому матеріальному еквіваленті.

Серед сучасних форм державного фінансування діяльності приватних шкіл можна виокремити прямі і непрямі. Серед прямих:

- державне персоніфіковане фінансування навчання кожного учня, у залежного від освітнього рівня, на якому він засвоює програму (Великобританія), або якщо дитина має особливі освітні потреби.
- виділення однакових коштів для державної і приватної школи (Китай, Швеція, Нідерланди);
- надання частини коштів (Данія, Польща, Норвегія, Фінляндія), або всіх 100%, але після певного періоду діяльності і державної акредитації (Німеччина).

Непрямі форми державного фінансування – це надання школам обладнання, приміщень у безкоштовне користування або символічну орендну плату, пільги на оподаткування фізичних та юридичних осіб, що долучаються до фінансування діяльності приватних шкіл, так зване непряме оподаткування тощо.

Водночас проблема фінансової участі батьків дитини залишається актуальною для сучасної школи. У залежності від законодавства конкретної країни історична практика виробила наступні форми їх участі у фінансуванні школи: пряма оплата визначених навчальних послуг з їх більш-менш точним обговоренням; стандартна оплата, однакова для всіх дітей, незалежно від майнового та соціального стану батьків; диференційована оплата, за якої окремі батьки звільнялися від частини або усїєї оплати з тих чи інших соціальних чи матеріальних причин; так звані добровільні внески, сума яких у залежності від особливостей наданих послуг могла відрізнятись на два-три порядки.

Очевидно, що ці форми фінансової участі батьків не могли не обумовлювати тип і результати соціального партнерства для кожного конкретного випадку в історичному минулому. Сучасна приватна школа розвинутої країни розглядає батьків як безумовних соціальних партнерів у вихованні дитини, тяжіє до інтегративного та синергетичного типу соціального партнерства з усіма родинами, що звернулися до неї за освітніми послугами, але прагне вибудувати схему фінансової участі батьків таким чином, щоб не опинитися в умовах ринкової схеми "хто платить – той і правий".

Юридичні аспекти проблеми. Сьогодні державна реєстрація приватних шкіл в Україні здійснюється відповідно до законодавства про підприємницьку діяльність. Приватні школи з платною формою навчання не входять до переліку організацій, що належать до неприбуткових (відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств"), тому є платниками податку на загальних підставах. Державна ліцензія на здійснення операцій з надання освітніх послуг може бути отримана приватним підприємством на підставі: параграфу 40 статті 9 Закону України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 01.06.2000 року №1775-III передбачає, що такий вид господарської діяльності, як надання освітніх послуг підлягає ліцензуванню; того, що заклад освіти може розпочинати свою діяльність лише за наявності ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням

послуг для одержання освіти і підготовкою фахівців різних рівнів кваліфікації (Закон України “Про освіту” від 23.05.1991р. №1060-XII; Закон України “Про загальну середню освіту” від 13.05.1999р. №651-XIV); параграф 1. “Положення про ліцензування навчальних закладів” – Постанови Кабінету міністрів України від 12.02.1996р. №200 – “Навчальні заклади, підприємства, установи й організації – юридичні особи (далі – навчальні заклади) незалежно від їх відомчого підпорядкування і форм власності можуть розпочинати діяльність з окремих видів і напрямів, пов’язаних з наданням послуг для отримання загальної середньої та професійної освіти, підготовкою спеціалістів різних рівнів кваліфікації, лише після отримання ліцензії”.

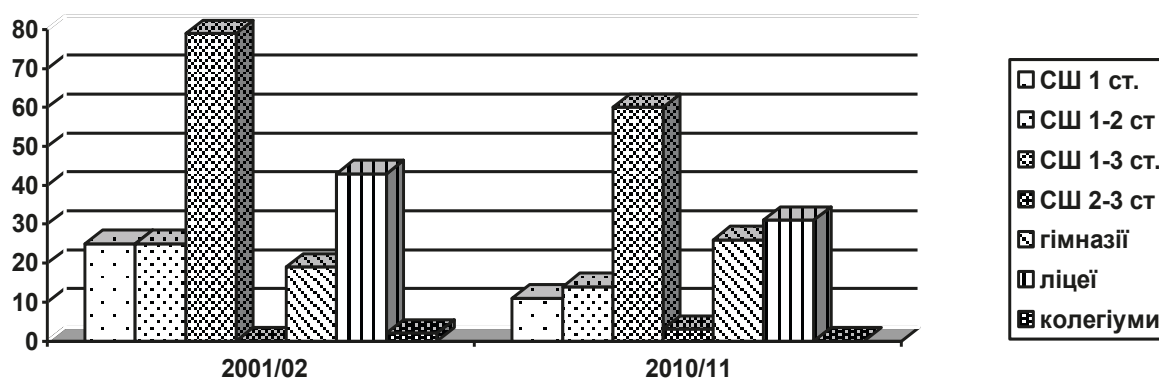
Таким чином питання державного урегулювання проблеми розвитку приватної школи в Україні лежить у двох площинах:

- розробка нового і урегулювання діючого законодавства про приватну школу, що трактується сьогодні державою як організація, що створена для отримання прибутку;
- урегулювання протиріч діючого законодавства про статутні фонди прибуткових організацій, там де вони стосуються організацій, що надають освітні послуги та способи формування кошторису організацій, що утримуються за бюджетні кошти, які не дозволяють приватним школам отримувати бюджетне фінансування на навчання учня відповідно до державних стандартів (навіть учня з особливими освітніми потребами).

Діяльність приватних шкіл в Україні. Перші приватні школи з’явилися у 1991 році і до 1998 року держава підтримує їх становлення шляхом, прийнятним для сучасної освітньої практики, а саме бюджетного фінансування виконання державних стандартів загальної середньої освіти (з розрахунку на учня). Однак фінансова криза 1998 р. стала підставою для обмеження сприятливого середовища для приватних шкіл, скасування бюджетного фінансування виконання Держстандарту, права на безоплатне виділення підручників для учнів та навчальних посібників і літератури для шкільних бібліотек та обмеження інших форм соціальної захищеності вчителів і учнів. На сьогодні ця практика ставлення до приватних шкіл стала типовою. За 2009 рік (нова криза!) в Україні закрилося близько 100 приватних шкіл [4, с. 35-40], однак тенденція скорочення шкіл та кількості учнів у них не менш гостра і щодо державних закладів. Так, якщо у 2000/01 навчальному році в Україні було 22 тис. 200 загальноосвітніх шкіл, то у 2010/11 їх число скоротилося до 20 тис. 300. Скорочення числа учнів виглядає ще більш сумно з 6 млн. 764 тис. учнів у 2000/01 навчальному році до 4 млн. 299 тис. у 2010/11 [2] .

Проаналізуємо тенденції розвитку приватних шкіл на підставі отриманих нами даних офіційної статистики. На 2001/2002 навчальний рік в Україні уже діяло 256 приватних загальноосвітніх навчальних закладів (див *Діагр. 1, перша група показників*). З них найбільша кількість, 79 – були загальноосвітні школи 1-III ступеня, 19 – гімназій, 43 ліцеї, по 25 шкіл I і 1-2 ступеня. За 10 років скорочення найбільше торкнулося шкіл початкового і неповного циклу освіти, на 2010/11 навчальний рік їх залишилося відповідно 11 і 14, тоді, коли кількість загальноосвітніх шкіл 1-III ступеня упала до 60, ліцеїв до 31. Позитивна динаміка стосується лише гімназій, їх число виросло до 26.

Цікаво розподіляються показники щодо приватних навчально-виховних комплексів. На відміну від попередньої групи вони створювалися на теоретико-прикладній основі певних педагогічних технологій, ідей, авторських проєктів. Більшість із них розпочиналася, або базувалася на системі дошкільної підготовки. Отож за позицією навчально-виховні комплекси на 2001/2002 навчальний рік в Україні було 15 приватних шкіл 1 ступеня, на 2010/2011, стало 16; 1-2 ступеня – 17, стало 2; 1-III ступеня – 31, стало 41. Частина показників скорочення кількості шкіл неповного циклу пояснюється тим, що за 10 років вони побудували повний цикл загальноосвітньої школи. Таким чином найбільш життєздатними виявилися приватні школи повного циклу та школи спеціалізовані як ліцеї і гімназії[2].

Діаграма 1. Порівняння показників кількості приватних шкіл в Україні станом на 2001/01 та 2010/11 навчальні роки .

Дані, що ілюструють зміни кількості шкіл, учнів та вчителів подано у Додатку 1. Коментуючи цифри, що стосуються зміни кількості вчителів у бік спадання, слід відмітити плінність кадрів як типову ознаку приватної школи в Україні. Причина лежать як у площині особливостей діяльності такої структури як приватне підприємство, так і розбіжності високого рівня вимог до вчителя та, у більшості випадків, не істотно вищого рівня оплати праці.

Додаток 1. Приватні денні загальноосвітні навчальні заклади України станом на початок навчального року [1].

Усього	2001/2002			2010/2011		
	Кількість закладів	В них:		Кількість закладів	В них:	
		учнів	вчителів		учнів	вчителів
	256	23969	5 929	208	19241	4578
у тому числі						
СШ I ст..	25	1 022	237	11	434	86
СШ I-II ст..	25	2 194	546	14	1126	270
СШ I-III ст..	79	8 943	2 187	60	6905	1528
СШ II-III ст..	-	-	-	3	129	37
гімназії	19	2 067	539	26	1662	652
ліцеї	43	4 402	1 086	31	2186	636
колегіуми	2	331	61	-	-	-
навчально-виховні комплекси	63	4 957	1 273	62	5849	1361
у тому числі						
I ступеня	15	479	104	16	565	121
I-II ступеня	17	939	305	2	81	25
I-III ступеня	31	3 539	864	41	4805	1168
II-III ступеня	-	-	-	3	398	47
спеціальні школи (школи-інтернати)	-	-	-	1	28	8

Загальні результати соціального партнерства сім'ї і приватної школи. Знайшовши одне одного як соціальних партнерів, сім'я і приватна школа в Україні початку 90-х років

XX ст. за цих двадцять років нагромадили певний досвід соціальної взаємодії. На сьогодні приватна школа, альтернативна загальноосвітній державній, орієнтує свою пропозицію на двох рівнях фінансування освітніх послуг. Перший, як заклад, що займається підприємницькою діяльністю – дорогі приватні школи для еліти (оплата у великих містах складає 100-150 євро за місяць навчання; у малих – 70-100 євро з додатковими разовими внесками). Другий – законодавчо нерегульований – додаткові освітні послуги, які надає державна школа, здебільшого спеціалізована – гімназії, ліцеї (оплата у великих містах складає 20-30 євро у місяць, малих – 10-15).

На рівні змісту освіти, характеру навчально-виховної діяльності приватні школи плачуть свою специфіку, що, компенсуючи недоліки державної загальноосвітньої школи, може полягати у: інтелектуальній висоті, спеціалізації, або ранній профілізації школи (гуманітарна, правнича, міжнародна, математична, художня, спортивна тощо); створенні у рамках закладу усього спектру і можливостей поглибленого вивчення як гуманітарного так і природничо-математичного циклу знань; створенні середовища комфортності, захищеності, уваги і поваги до дитини; акцентуванні уваги на сучасних технологій розвивального, особистісно орієнтованого навчання; використанні креативних та інтерактивних методів навчання та яскравих сторін організації життєдіяльності школи; використанні франчайзингових форм організації діяльності; акцентуванні на сприятливому, гуманістичному середовищі школи, але з усім спектром реальних наслідків, які має система стосунків “вчитель-учень”; “учень-учень”; “вчитель-батьки”; виразній орієнтації на певні соціальні рівні, або на певний рівень здібностей чи творчих нахилів дітей.

Функціями школи як соціальної інституції є створення середовища для розвитку дитини, забезпечення їй особистої мобільності (навчити вчитися) збереження і трансляція культури, забезпечення соціальної мобільності. Перевага, яку приватна школа України має щодо реалізації перших двох функцій, достатньо очевидні для батьків, вже сьогодні витрати на неї розглядаються на рівні довгострокової інвестиції. Від швидкого розвитку цей сектор утримує лише проблема відсутності державної ініціативи та низка недоліків, що пов’язані із типовими проблемами росту.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Електронний лист-відповідь № 13/3 – 20/101-Пі від 12. 07. 2011 на інформаційний запит від 11. 07.2011 (додаток на 1 арк.).
2. Державна служба статистики України Електронний лист-відповідь №13/3-18/5-Пі на інформаційний запит від 14. 06. 2011р.
3. Затуренська В.О. Деякі проблеми реалізації економічної реформи загальноосвітньої школи // Педагогіка. – К., 2008, - вип..32. – С. 70-74.
4. Тарасюк І.В. Особливості попиту та пропозиції освітніх послуг //Науковий журнал “Економіка і управління”. – К.: Вид-во Європ. ун-ту. – 2010. - №2(30). – С.35-40.

The article deals with peculiarities of foundation, activity and financing of modern private school in economically developed countries of the world. The position of private education in educational systems of some countries; practice of school and state’s social partnership are concretized in this article. The analysis of the process of private school’s restoration in Ukraine and interpretation of the main statistics results of its activity from 1991 to 2011 have been carried out. It was generalized regulative, legal and social mechanisms that define the foundation and activity of private school.

Key words: private education; private school in Ukraine; models of family and school social partnership.